

Mõned killud

Olen aastaid ikka ja jälle imestanud, miks Teater. Muusika. Kino traditsioonilises aastakokkuvõttes „Teatriankeet“ puudub muusikateater. Lugeses ajakirja 2019. aasta detsembri numbris avaldatud „Teatriankeeti“, saab sellele küsimusele ka vastuse - muusikateater on teatrikritikule ilmselt ebahuvitav. Kuna antud juhul oleks vaja tunnetada muusika keeles väljendatud inimlikke emotsioone, kirge, valu, intriige, sageli keerulist poliitilist narratiivi, inimese psüühika keerdkäike jms, siis kas ei suudeta, ei osata või ei soovita sellesse maailma süveneda. Ja sellest on tuline kahju, sest puhta muusika kõrval jäävad tähelepanuta muusikateatri olulised osised, lauljad.

Ikka ja jälle tahaksin küsida Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias haridust saanud muusikateadlastelt, kas inimhääle kooslus muusikaga on tõesti nii ebahuvitav nähtus, et ei vääri tundma õppimist. Samas on meie praegune muusikamaailm rikkalik ja mitmetest väljaannetest võib lugeda põhjalikke ja asjatundlikke analüüse ning arvustusi, mis sageli jahmatavad oma „novaatorlusega“. Huviline saab nende põhjal pildi meie tänapäeva muusikateatrist. Ka mind pole kunagi huvitanud mitte üksnes hääli kui selline, vaid heade lavastajate ja dirigentide püüdlused seda unikaalset „pilli“, milleks hääli on, muusika ja oma nägemuse teenistusse panna. Ja ikka rõõmustab, kui on arvestatud iga kunstniku kordumatust ja ainult temale omaseid häälevõimalusi.

Ma ei hakka siin kordama mõtteid, mida olen 2019. aasta TMKs juba avaldanud, küll aga lisaksin eelneva jutu kontekstis mõned huvitavad tähelepanekud Meti lavastuste ülekannetest Coca-Cola Plazas. Need tähelepanekud on ennekõike seotud Nico Muhly ooperiga „Marnie“ (dirigent Robert Sparto, lavastaja Michael Mayer, kunstnik Julian Crouch, kostüümikunstnik Arianne Philips, valguskunstnik Kevin Adams, koreograaf Lynne Page, dramaturg Paul Cremona; New Yorgi Metropolitan Opera 2018) ja Philip Glassi ooperiga „Akhnaten“ (dirigent Karen Kamensek, lavastaja Phelim McDermott, kunstnik Tom Pye, kostüümikunstnik Kevin Pollard, valguskunstnik Bruno Poet; Metropolitan Opera 2019). „Akhnateni“ puhul lisaksin veel ka ereda mulje Tom Pye lavakujundusest ja Kevin Pollardi kostüümidest. Need kaks lavastust ulatusid sõna tõsisel mõttes ühest äärmusest teise, seda nii oma muusikalise mõtlemise, helikeele kasutuse, sõna olulisuse kui ka sündmuste toimumisaja poolest. Esimese lavastuse aluseks on kriminull (Nicholas Wrighti libreto Winston Grahami romaani ja Alfred Hitchcocki trilleri põhjal), teisel Egiptuse vaarao Akhnateni ja tema naise Nefertiti lugu. (Libreto valmis Philip Glassi koostöös mitme autoriga. Selle loomisel kasutati mitmesuguseid muistseid kirjeldusi ja kirju, piibli 104. psalmi ja Fodori „Egiptuse giidi“ tekste.) Mõlemas on põnev uudne helikeel ning väga head rollilahendused ja lauljate hääled.

Olen olnud ka Mezzo ja Classica TV kanali pidev jälgija. Nii on olnud mul võimalus näha televisiooni vahendusel näiteks ka Wagneri

Teater.Muusika.K...

01.04.2020 00:00

Tiiu Levald

79,80,81,82,83,84,85,;

Rahvusoper Estonia

Ballett

Ooper

Operett

ooperite „Jumalate hukk“, „Parsifal“, „Lohengrin“ ja „Tannhäuser“ vapustavalt häid, aga ka jahmatavalt halvamaitselisi lavastusi. Minu masendavaim kogemus on olnud Brüsseli Kuningliku Monnaie Teatri „Don Giovanni“ lausa rõve ja labane, Mozarti loomingu olemust eirav, nii tegijaid kui publikut solvav lavastus. Sellistel puhkudel on kahju headest lauljatest, kes on sunnitud neis afäärides kaasa tegema. Ilmselt ainult kõige kindlama positsiooni ja kõrgema professionaalsusega lauljad julgevad keelduda nende eetilisi printsiipe eiravatest ülesannetest. Neid ei ähvarda seetõttu edasise lavakarjääri katkemine.

Mida ma tahaksin meie päevalehtede kultuuriveergudel näha? Suuremat ja professionaalsemat süvenemist käsitletavasse maailma. Usun ja loodan, et ma ei jää hüüdjaks hääleks kõrbes.

Teen nüüd ühe kõrvalpõike. Ma kuulun nende hulka, kes tunnevad heameelt, et meie kirjanduses on esindatud sellised teosed nagu Tõnu Õnnepalu „Valede kataloog. Londoni aed“, „Pariis“, „Aaker“ ja „Lõpmatus“, Andrei Hvostovi „Kirjad Maarale“ ja ka Andrus Kivirähi vaimukad lasteraamatud, eriti üks tema viimastest, „Tont ja Facebook“, mis ka täiskasvanule suurt lusti pakuvad. Või et meil on poetess Doris Kareva, kes ikka ja alati puudutab oma sõnaväega, mis annab selge impulsi muusikale, saades selle lahutamatuks osaks. On õnn, et meie draamateatrites on lugematu arv haaravaid, sõna ja häält valdavaid näitlejaid, kes ka siis, kui lavastuses vaatajale kõik ei meeldi, loovad midagi, mis jääb mällu kauaks ajaks. Tsiteeriksin siinkohal vene näitlejat Alisa Freindlichit, üht karismaatilisemat Tovstonogovi-nimelise teatrinäitlejat. Tsitaat on pärit tema ulatuslikust intervjuust Youtube'is: „Näitleja kreedos peab olema kolm olulist asja - südametunnistus, vabadus, julgus...“. Kellel on huvi möödunud aegade ühe vapustavama poetessi Marina Tsvetajeva loomingu vastu, leiab Youtube'ist videosalvestuse „Poeetiline etendus“. See, kuidas Freindlich lausa skalpelli vahedusega toob kuulajani Tsvetajeva, Mandelstami ja Ahmatova luule olemuse, on rabav. Küll sooviks, et ka meie vägevad poetessid möödanikust, Marie Under ja Betti Alver, pälviksid noorte näitlejate tähelepanu ja saaksid pakkuda publikule sama suurt naudingut!

Mõned mõtted ka juba meie 2020. aasta muusikateatri lavastustest. Estonias oli õnn kuulata-vaadata Lauri Vasara (bariton) väga säravat ja kõrge professionaalsusega esitatud Figarot Mozarti „Figaro pulmas“ (nähtud etendus 25. I 2020). On rõõm, et peagi keskikka jõudev, Euroopa lavadel nõutud ja edukas laulja lõpuks just oma andele kõige sobivama rolliga Eesti ooperisõpru rõõmustama pääses. On tal ju ka varem olnud võimalus esineda „Birgitta festivalil“ „Don Giovanni“ nimiosas ja Wolframina Estonia „Tannhäuseri“ lavastuses, kuid ei üks ega teine ole oma lavastuslike eripärade või akustiliste probleemidega andnud lauljale selliseid võimalusi, nagu andis kõnealune Mozarti ja Beaumarchais' lavakuju. Oli imetlusväärne, kui elegantset Vasar üle stangede ronimise ja kaldu laval turnimisega hakkama sai. Vasara

musikaalsus, helilooja soovide täpne järgimine, fraseerimise peenus, keelemuusika taju ja lavaline liikumine, liigutuste elegants ja energeetiline laetus, mis sütitas etendusel ka tema partnereid, oli lummas. Sellel etendusel sai ühtlasi kuulda-näha kõikide meie lauljate ilmselgelt viimaste aegade parima kvaliteediga esinemist nii vokaalses kui mängulises mõttes. Tempokates ja hästi kõlavates ansamblites ei jäänud peaaegu ükski detail tähelepanuta. Kuna loodus on Vasarat õnnistanud sooja sametise hääletämbri ja imelise karismaga, kuna tal on olnud palju rolle paljudes lavastustes ning kuna ta on väga põhjalik ja, nagu ta ise Vikerraadio intervjuus ütles, maksimalistliku suhtumisega, on ta saavutanud oma laulmises uskumatu täiuse. Vasara hääle on tekkinud mahukas sügavus ja tal on ilmselt üsna hea sisemine kuulmine. Kõik see on andnud sellele ülimalt erksa kunstnikunatuuriga muusikule väga rikkaliku muusikalise värvipaleti. Kes Vasara lavalennu märkimisväärsuses kahtleb, võib leida ERRi kodulehelt Vikerraadio saate „Kaja lood“ järelkuulamise võimaluse põhjalikust vestlusest lauljaga. Selles annab Lauri Vasara lavateele kõrge hinnangu lugupeetud muusikateadlane Priit Kuusk, kes on jälginud aastaid meie andekate muusikute tegemisi laias maailmas.

Mõned mõtted Estonia laval esietendunud Lehäri operetist „Krahv Luxemburg“. Dirigendid: Kaspar Mänd, Jüri Alperden ja Risto Joost. Lavastaja ja kunstnik: Thomas Mika. Lavastuse assistent: Silva Valdt. Näitejuht: Helgi Sallo. Valguskunstnik: Steen Bjarke. Koreograafid: Marina Kessler ja Hedi Pundonen. Osades: Rene, Luxemburgi krahv - Reigo Tamm või Mati Turi, Armand Brissard - Jaak Jõekallas või Heldur Harry Põlda, vürst Basil Basilowitsch - Mart Laur või Rene Soom, Angele Didier, lauljanna - Helen Lokuta või Janne Ševtšenko, Juliette Vermont - Kadri Kõrvek, Elina Nechayeva või Kadri Nirgi, krahvinna Stasa Kokozow - Juuli Lill või Aule Urb, Brown, pankur - Sven Tarlap või Mati Vaikmaa, Smith, pankur - Mart Madiste või Urmas Põldma, Evans, pankur - Georg Gurjev või Aare Kodasma jt. Esietendus Rahvusooper Estonias 24. I 2020. Nähtud etendused: 2 2 .1 (läbimäng) ja 2 6 .1 2020.

Olles lugenud ajakirjanduses ilmunud mõtteid sellest lavastusest, jäin nõutuks. Ühes loos võrreldakse laval sündinut jalgpallimatsiga, teises tehakse ekskurss Estonia minevikulavastusesse ja ollakse üsna kidakeelne käesoleva lavastuse põhitegijate, lauljate osas. Arvamuste paljusus on ju hea ja tänapäeval eriti moes. Kui palju aga tegijad ise sellest abi saavad, on iseküsimus. Ma ei salga, et ka minus tekitab see lavastus suure küsimärgi. Klassikaline viini operett on jätnud ajalukku ereda jälje. See on aastatepikkuste traditsioonidega žanr, mille spetsiifikasse peab süvenema, kui soovitakse, et Kälmani ja Lehäri meloodiad ellu jääksid ja et nende lavale toomine ka tänapäeval end õigustaks. Käesolev lavastus on paraku sõna tõsisel mõttes ära nülitud - alles on jäänud vaid süžee karkass. Tegelaste karakterid on skemaatilised, tekstis puudub operetižanri traditsioonile vastavalt võrtsikas ajakohane nali. Küsimus ongi eelkõige lavastuses. Kui Eestis on omandanud lavastajakutse üle kolmekümne(!) inimese, siis jääb

arusaamatuks, miks on lavastaja kutsutud taas väljastpoolt, seda enam, et Thomas Mika on seni lavastanud vaid ballette.

Põhiprobleemiks tundub olevat, et lavastaja ei tunne (eesti) keelt, mistõttu talle jäävad tabamata opereti üliolulised peensused. Tõsi, mulle meenub, et kord oli küll Estoniasse Straussi „Viini verd“ (esietendus 10. IX 1994) kutsutud lavastama baleriini taustaga Monika Wiesler Viinist. Siinkohal tooksin ma aga ära ühe lõigu Heino Aassalu arvutusest: „Külalislavastaja Monika Wiesleri looming on arusaadavalt väga viinipärane (...), ta rõhutab tekstis peituvaid komöödia võimalusi. (-) Pakutav on heamaitseline koomika.“¹ On suur õnn, et praeguses lavastuses on tegijatele olnud näitejuhina abiks selles valdkonnas konkurentsituult suurte kogemustega Helgi Sallo ja muusika omandamisel kontsertmeisterid Riina Pikani, Jaanika Rand-Sirp ja Tarmo Eespere. Etenduse läbimängu dirigeerinud Jüri Alperen on hästi tabanud viinilikku elegantsi ja on noortele tegijatele heaks partneriks. Teist koosseisu juhatanud Kaspar Mänd oli oma dirigeerimistehnikas küll täpne, kuid noorusest tingitud vähete kogemuste tõttu ilmselt alles poolel teel tabama seda miskit, mis on omane operetižanrile.

Lähnen taas oma juhtteema juurde, milleks on inimhää , see kuulajavaataja jaoks siiski põhiline tegija. On ülimalt rõõmustav, et seekord pakkusid mõlema koosseisu lauljad naudingut. Nägin ja kuulsin esietendusekoosseisuga läbimängu 22. jaanuaril ja teise koosseisu esietendust 26. jaanuaril. Mõlema koosseisu lauljad olid tasemel ja igati muusika teenistuses. Üllatasid noored, näiteks Kadri Kõrvek, keda võis alles hiljaaegu kuulda särtsaka ja heakõlalise Susannana EMTA lõpetajate etendusel, Mozarti „Figaro pulmas“; Reigo Tamm, kes lasi kuulata oma looduslikult rikast tenorit, pannes kõlama peaaegu kogu diapasooni, mis selles partiis vajalik; Aule Urb oma lopsaka metsosoprani ja lustaka karakteriloomega; värske Rahvusoper Estonia stipendiaat Heldur Harry Põlda, kelle nüüdseks hästi koolitatud lüüriline tenor kõlas vabalt ja kes tundis end ka füüsiliselt ilmselt kindlamini kui varem.

Oma särava ja tugeva sopraniga ja viini klassikalise operetižanri valitsemisega lummasid nii Janne Sevtšenko kui Helen Lokuta. Uskumatult üllatav oli kuulda juba Euroopa radadel tegutsevat dramaatilist tenorit Mati Turit nii elegantselt viini opereti meloodiaid vedamas. Oli rõõm, et imelise kõrgregistriga Elina Netschayeva täitis oma karisma ja säriseva temperamendiga lava ka pisistseenides. Ta on oma vokaalseid oskusi ka alumises registris edasi arendanud ja tema tekst kostis viimse sõnani saali, mida ei saanud paraku öelda mitte kõigi tegelaste kohta. Ja lõpuks, toreda karakterrolli tegid taas Juuli Lill ja Mart Laur - esitus kõlas lopsakalt ja koomika jäi maitsekuse piiridesse.

Lisaksin siinse loo lõppu veel mõned killud 7. veebruaril Mustpeade majas toimunud Pärnu Linnaorkestri kontserdilt, kus olid kavas Claude Debussy, Tõnu Kõrvitsa, Maurice Raveli ja Manuel de Falla teosed. Neist viimases oli solistik metsosopran Tuuri Dede, dirigeeris Kaspar

Mänd.

See, et Pärnu orkester oli võtnud ette impressionistide loomingu, mille vahele lükiti Tõnu Kõrvitsa miniatüürid, äratas minus suurt huvi. Kooskõla, mis tekib neid heliloojaid kõrvuti kuulates, on lummav. Peab au andma orkestrile tervikuna, eriti soolopillidele, kes ei jäänud milleski alla impressionistide kõla ja valguse varjunditele. Iseküsimus on, kas noor dirigent suutis kogu seda müsteeriumi täielikult tabada ja emotsionaalses plaanis detailideni välja joonistada.

Kava lõpunumber, de Falla „El amor brujo“ („Suur võlur — armastus“) avaldas mulle väga suurt emotsionaalset mõju. Seda just seetõttu, et olen näinud Mai Murdmaa balletilavastust „Suur võlur — armastus“ Estonia laval mitmeid kordi: hooajal 1964/65 peaosades Ülle Ulla ja Endrik Kergega, hooajal 1982/83 Juta Lehiste ja Janis Garancisega ja hooajal 1995/96 Kaie Kõrbi ja Viesturs Jansonsiga. Kes soovib, võib internetist leida ka portreefilmi meie erakordsest tantsijast Ülle Ullast, kus on ulatuslik lõik just sellest lavastusest.¹ Selline kirk ja keemia, mis tänu Murdmaa koreograafiale ja kahele erakordse karismaga kunstnikule, Ullale ja Kergele tookord laval sündis, ei unune. Lauljana tegi tolles lavastuses kaasa Linda Köögard.

Sellesse ühevaatuselisse balletti on Manuel de Falla koondanud vägeva annuse Hispaania mustlaste folkloori. De Falla laulutsükli „Seitse hispaania rahvalaulu“ kõrval on see lauljatele üks ihaldatumaid ja proovile panevamaid teoseid. Tuuri Dede vokaalne üleolek kõigist probleemidest pakkus sel õhtul tõelise elamuse. Tema hääles oli mahlakat sügavust ja mustlasmuusikale omast kirge. Sooviksin vaid, et leiduks võimalus esitada seda teost just nii, nagu autoril mõeldud - orkester lauljaga andmas võimast väge tantsule. See oleks ka publikule täiuslik elamus.

Viited:

1 Heino Aassalu 1994. Elu kaks palet. - Kultuurileht, 14. X.

2 Muusikafilm „Ülle Ulla“. Eesti Telefilm, 1967; stsenaarist ja režissöör Leida Levald, operaator Anton Mutt, kunstnik Silvia Mere, helirežissöör Heino Pedusaar.

Isabel Leonard (Marnie) Nico Muhli ooperis „Marnie“. Metropolitan Opera, 2018.

Nico Muhli ooper „Marnie“. Marnie - Isabel Leonard ja Terry Rutland - Iestyn Davies. Metropolitan Opera, 2018.

Franz Lehär. „Krahv Luxemburg“. Ees keskel Rene, Luxemburgi krahv - Mati Turi. Estonia, 2020.

Franz Lehär. „Krahv Luxemburg“. Vürst Basil Basilowitsch - Mart Laur ja Rene, Luxemburgi krahv - Reigo Tamm. Franz Lehär. „Krahv Luxemburg“. Angele Didier - Janne Ševtšenko ja Rene, Luxemburgi krahv - Reigo Tamm. Franz Lehär. „Krahv Luxemburg“. Juliette Vermont - Elina Nechayeva ja Armand Brissard - Jaak Jõekallas. Franz Lehär. „Krahv Luxemburg“. Angele Didier - Helen Lokuta ja

Rene, Luxemburgi krahv - Mati Turi.

Franz Lehär. „Krahv Luxemburg“. Krahvinna Stasa Kokozow - Juuli
Lill. Veljo Poomi fotod Tuuri Dede, Kaspar Mänd ja Pärnu
Linnaorkester pärast Manuel de Falla „E1 amor brujo“ ettekannet
Pärnus 9. veebruaril 2020.

TIIU LEVALD